

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України
«Про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу
України щодо уточнення підстав проникнення до житла чи іншого
володіння особи у невідкладних випадках»
*(реєстр. № 15488 від 07.08.2026)**

***Анотація.** В інформаційній довідці аналізуються питання проникнення до житла чи іншого володіння особи у контексті пропозицій, передбачених проєктом Закону України (реєстр. № 15488 від 07.08.2026) (далі – законопроєкт), які пов’язані з невідкладними випадками такого проникнення. Розглядається доцільність уточнень частини третьої статті 233 Кримінального процесуального кодексу України стосовно визначення критеріїв «врятування майна» для проникнення до житла чи іншого володіння особи.*

Виокремлено певні ризики, які надалі можуть перешкоджати належній реалізації законопроєкту під час правозастосовної діяльності.

***Ключові слова:** кримінальне провадження, проникнення до житла чи іншого володіння особи, майно, речовий доказ, невідкладність, ухвала слідчого судді.*

Вступ

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантовано право кожного на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Аналогічні гарантії закріплено у статті 12 Загальної декларації прав людини й у статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Основоположним також є право на недоторканність житла, яке гарантується конституцією. Відповідно до статті 30 Конституції України не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду або обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. Водночас Конституція України передбачає можливість відступу від загального правила у невідкладних випадках, пов’язаних із врятуванням життя людей та майна або із безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, у порядку, встановленому законом. Відповідні положення конкретизовано у статті 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Таким чином, право на недоторканність житла не є абсолютним. Його обмеження може бути виправданим необхідністю захисту життя і здоров’я людей, майна, громадської безпеки, запобігання кримінальним правопорушенням та забезпечення ефективності кримінального провадження. Водночас таке обмеження має ґрунтуватися на законі, переслідувати легітимну мету та відповідати вимогам необхідності й пропорційності. Саме дотримання належних процесуальних гарантій покликане забезпечити баланс

між інтересами кримінального правосуддя та правом особи на повагу до її житла.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) послідовно виходить із того, що будь-яке втручання у право на повагу до житла становитиме порушення статті 8 Конвенції, якщо воно не здійснюється «згідно із законом», не переслідує одну або декілька легітимних цілей, визначених цією статтею, та не є «необхідним у демократичному суспільстві», тобто не відповідає, зокрема, вимозі пропорційності.

Водночас необхідність оперативного реагування на обставини, що становлять загрозу життю, здоров'ю людей чи збереженню майна, обумовлює існування передбачених законом випадків проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього судового рішення. Таке позасудове втручання за своєю природою є винятком із загального правила судового контролю, а тому потребує чіткої правової регламентації, визначення вичерпних підстав його застосування та належних гарантій від свавільного втручання.

У цьому контексті частина третя статті 233 КПК України визначає процедуру проникнення до житла чи іншого володіння особи без попереднього рішення слідчого судді у невідкладних випадках, а також встановлює подальший судовий контроль за законністю такого втручання.

Варто відмітити, що питання проведення невідкладного обшуку та легалізації його результатів для використання у доказуванні є одним із найбільш дискусійних питань у теорії та практиці кримінального процесу¹, а також періодично викликає інтерес законодавця.

При цьому доволі численною є судова практика як національних судів, так і Європейського суду з прав людини щодо невідкладних випадків проникнення до житла чи іншого володіння особи, на що вказується і в пояснювальній записці до розглядуваного законопроекту, і в попередніх аналітичних та інформаційних матеріалах Дослідницької служби Верховної Ради України².

Водночас варто відмітити, що національна судова практика не була сталою. У постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) від 08.04.2021 у справі № 573/2028/19³ зазначено, що відшукання викрадених речей до невідкладних підстав не належить. Розбіжності усунуто постановою Об'єднаної палати ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 466/525/22, згідно з якою врятування об'єктів, що потенційно

¹ Дроздов О. М., Глинська Н. В. Невідкладний обшук: у пошуках балансу між ефективністю та дотриманням прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/105.pdf>

² Див., наприклад: Інформаційна довідка щодо проекту Закону України «Про внесення змін до статті 233 Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 13430 від 26.06.2025). *Дослідницька служба Верховної Ради України*. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/law_judic_activ/inform_references-pravsud/76687.html

³ Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 08.04.2021 у справі № 573/2028/19. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=96106327>

можуть мати значення речових доказів, від прогнозованого знищення охоплюється поняттям «врятування майна», проте в клопотанні та в ухвалі слідчого судді мають бути наведені конкретні обставини реальної загрози, а суд, що розглядає справу по суті, зобов'язаний оцінити невідкладність самостійно⁴.

Основна частина

Метою законопроекту визначено: «забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та конституційною гарантією недоторканності житла чи іншого володіння особи шляхом внесення змін до частини третьої статті 233 Кримінального процесуального кодексу України задля законодавчого уточнення підстав невідкладного проникнення слідчого, дізнавача, прокурора до житла чи іншого володіння особи без попередньої ухвали слідчого судді з метою врятування майна».

У зв'язку з цим пропонується передбачити, що невідкладне проникнення до житла чи іншого володіння особи з *мотивів врятування майна* допускається лише за сукупності визначених умов: конкретності майна і його статусу речового доказу; реальної загрози знищення, пошкодження або втрати такого майна; об'єктивної неможливості отримання попередньої ухвали слідчого судді; відображення цих обставин у подальшому клопотанні про проведення обшуку; контролю ex post factum слідчим суддею.

З огляду на пропоновані уточнення, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Запропонована редакція частини третьої статті 233 КПК України фактично створює окремий, деталізований режим проникнення до житла чи іншого володіння особи для врятування майна. Проте, виникає питання: чи не звужується у такий спосіб конституційне поняття «врятування майна»? Тобто має місце, на нашу думку, ризик надмірного звуження сфери конституційної гарантії.

«Невідкладність» як основна вимога чинної редакції статті 233 КПК України вже передбачає виключення із загального правила – проникнення до житла чи іншого володіння особи за дозволом слідчого судді. Тому додаткове регулювання такого проникнення з метою врятування житла (як виключення) видається зайвим.

Положення законопроекту про те, що «у кримінальному провадженні *зібрано достатньо доказів*», встановлює для виняткових випадків вищий стандарт, ніж стаття 235 КПК України, яка передбачає для звичайного обшуку «достатні підстави *вважати*». При цьому нижчий стандарт пропонується для слідчого судді – докази, які «прямо або опосередковано *вказували би*» на можливу наявність речей. Два різні стандарти в одній нормі не сприятимуть однаковому правозастосуванню.

⁴ ОП ККС ВС зробила висновок щодо невідкладності випадків, за яких слідчий, дізнавач, прокурор мають право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1689553/>

Також огляд місця події згідно з частиною третьою статті 214 КПК України залишатиметься поза дією пропонованих обмежень, адже умова про достатність доказів не може бути виконана до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Окрім того, запропонований нормотворчий спосіб удосконалення розглядуваних питань створює колізію між невідкладністю цієї процесуальної дії та обов'язком слідчого, дізнавача, прокурора постановити мотивовану постанову, що може нівелювати оперативно-розшуковий характер відповідних дій.

Більш коректною, на наш погляд, є диференціація: недопустимість доказів повинна бути наслідком встановленої незаконності конкретного способу їх отримання, а не самого факту відмови в наступному судовому дозволі.

Законопроект пропонується ввести інститут окремої ухвали слідчого судді як нову форму реагування на порушення закону: «У разі встановлення при розгляді такого клопотання факту відсутності правових підстав для невідкладного проникнення до житла або іншого володіння особи та/або відсутності в матеріалах кримінального провадження доказів, які прямо або опосередковано вказували би на те, що у житлі чи іншому володінні особи могли знаходитись речі, які мають ознаки речових доказів і щодо яких існувала реальна, конкретна та безпосередня загроза знищення, пошкодження або втрати, слідчий суддя *зобов'язаний постановити окрему ухвалу* про незаконне проникнення до житла або іншого володіння особи щодо усіх осіб, які ухвалювали рішення про проведення такої невідкладної слідчої дії».

Окрім того, що такий інститут існував у КПК 1960 року, у пропонованому виді окрема ухвала не є тим рішенням, яке саме по собі визначає долю доказів. Вона констатує незаконність первинного проникнення до житла чи іншого володіння особи, а процесуальні наслідки прив'язуються до подальшої долі клопотання про обшук.

Встановлення незаконності проникнення до житла чи іншого володіння особи може бути здійснено в ухвалі слідчого судді, постановленій за результатами розгляду клопотання про проведення обшуку. У разі збереження запропонованої конструкції, законопроект має визначити її (ухвали) процесуальний статус, адресата, порядок направлення, правові наслідки та порядок оскарження. Крім того, автоматичне постановлення окремої ухвали щодо всіх осіб, які ухвалювали рішення про проведення невідкладної процесуальної дії, потребує перегляду, оскільки встановлення незаконності процесуальної дії саме по собі не свідчить про вину кожної особи, яка приймала відповідне рішення (виникатиме питання презумпції невинуватості особи).

Пропонований строк повернення майна тривалістю 24 години конкурує з положенням частини п'ятої статті 171 КПК України, яке передбачає 48 годин на подання клопотання про арешт вилученого майна і не містить винятків для предметів, вилучених із цивільного обігу.

Також варто відзначити, що Законом України № 4555-IX від 22.07.2025 вже було розширено приписи частини третьої статті 233 КПК України, після чого ці зміни скасовано Законом України № 4560-IX від 31.07.2025.

Окрім того, слід зазначити, що законодавство європейських держав (наприклад, Латвії⁵, Естонії⁶, Польщі⁷, Німеччини⁸) визначає, що ключовим критерієм невідкладності є не стільки характер майна як потенційного речового доказу, скільки реальна небезпека втрати результативності процесуальної дії у разі очікування судового рішення. Відповідно, доцільність запропонованого звуження поняття майна до речових доказів потребує додаткового обґрунтування, а механізм наступного судового контролю – посилення з урахуванням практики ЄСПЛ. Адже європейські моделі прив'язують невідкладність проникнення до житла чи іншого володіння особи передусім до *ризиків втрати ефективності процесуальної дії*, а не до юридичної природи майна (речового доказу). Також більш характерним є припис «без зволікання / наступного робочого дня», який краще відповідає самій природі невідкладного втручання, ніж формулювання «протягом 24 годин». Важливим у цьому контексті є й рішення ЄСПЛ у справі *Korniyets and Others v. Ukraine*⁹, в якому Суд фактично визначив, що невідкладний обшук як виняток допустимий, але подальший контроль має бути реальним, незалежним, ретельним і здатним захистити особу від свавілля.

Висновки

Досліджуваний законопроект має легітимну мету та загалом відповідає потребі посилення гарантій недоторканності житла, однак запропонований механізм потребує, на нашу думку, доопрацювання з метою усунення внутрішніх неузгодженостей КПК України, уникнення надмірного звуження конституційної підстави «врятування майна» та забезпечення належного судового контролю.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁵ Criminal Procedure Law (§ 180). URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/20923?utm>

⁶ Code of Criminal Procedure (§ 91). URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/akt/504092017010>

⁷ Code of Criminal Procedure (219-220). URL: <https://sherloc.unodc.org/cld/es/v3/sherloc/legdb/legislationCollection.html?lng=es&tmpl=%22sherloc%22&country=%22POL%22&title>

⁸ Strafprozeßordnung (StPO) (§ 105). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_105.html?utm

⁹ Справа «Корнієць та інші проти України» (Заява № 2599/16 та 2 інші заяви). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_061-25?utm